

**CONTRIBUȚII LA PROBLEMA RAPORTURILOR SCITO-TRACE
ÎN SEC. IV I.E.N.***

După venirea și așezarea sciților în stepele nordpontice și alungarea cimerienilor din acele regiuni¹, între noii veniți și lumea mai veche a tracilor se va ajunge în cele din urmă la formarea unui hotar natural, reprezentat de Dunăre la vărsarea ei în Marea Neagră. Această delimitare în linii generale dintre cele două mari ramuri indo-europene, pe care o constatăm la sfârșitul sec. VI și în tot cursul sec. V î.e.n., nu va avea însă un caracter static, ci va fi dinamică, fiind supusă unor fluctuații temporare. Astfel în timpul campaniei² împotriva sciților, întreprinsă de regele perșilor Darius în anii 513—512 î.e.n., elemente sud-dunărene au ajuns împreună cu marea armată cel puțin pînă pe la Nistru³. Dimpotrivă după retragerea persană, cavaleria sciților a trecut Dunărea și străbătînd Balcanii pare să fi ajuns în cele din urmă, pînă pe malurile Chersonesului trac⁴.

Nu știm cum ar fi evoluat lucrurile și dacă nu cumva sciții nu ar fi început să se așeze la sud de Dunăre chiar în sec. V î.e.n., dacă în golul politic lăsat de retragerea perșilor nu s-ar fi cristalizat un stat trac, întemeiat de odridul Teres⁵ pe la 470 î.e.n. Nu cunoaștem amănunte despre relațiile scito-tracice, dar în linii generale echilibrul la Dunăre pare să se fi păstrat în tot cursul sec. V î.e.n. Semnificativă în această

* Comunicare ținută la sesiunea științifică de la Constanța din august 1969.

¹ Herodot IV, 11. Pentru majoritatea textelor citate vezi Vl. Iliescu, Virg. C. Popescu, Gh. Ștefan, *Izv. priv. ist. Rom.* I, București, 1964.

² Herodot IV, 1; 83—144.

³ Strabon VII, 3, 14 (305). După Herodot IV, 122, expediția a ajuns departe în stepele nordpontice.

⁴ În anul 496 î.e.n. cf. Herodot VI, 40.

⁵ Despre toți regii odrisi în discuție în prezentul articol vezi. I. Todorov, *Trakiiskite țare*, God. na ist.-fil. fakultet XXIX (1932—33), Sofia, p. 1 urm.

privință este episodul scitului Skyles, relatat de Herodot⁶, care arată totodată existența unor legături de rudenie între cele două dinastii.

Dacă sub primii trei regi, Teres (470—440), Sitalkes (440—424) și Seuthes (424—410), statul odrid a fost unitar și deci puternic, nu aceeași va fi situația după anul 410 î.e.n., când începe să se destrame în mai multe regate. De o relativă îmbunătățire nu se poate vorbi decât în timpul domniei lui Kotys I (383—360 î.e.n.), care va încerca o reunificare a regatului odrid, fără a atinge însă vechile hotare și mai ales fără regiunile dunărene⁷, — autoritatea, interesele și năzuințele sale fiind limitate mai ales la sud-estul Traciei și regiunea strîmtorilor. Succesorii săi se vor certa și se vor lupta în următorii 20 de ani, sfîrșind prin a deveni prada expansiunii macedonene, care prin Filip II va supune⁸ toată Tracia, pînă la Balcani, în anul 341 î.e.n.

Despre raporturile scito-trace din sec. IV î.e.n. pînă la anul 339 î.e.n. nu existau nici un fel de indicații, sau cel puțin așa se credea. La data amintită se constată prezența în sudul Dunării a unui regat scit, sub conducerea lui Ateas⁹, care se întindea probabil pînă la Balcani¹⁰. După ce are de susținut lupte cu misterioșii „histrieni“, care în realitate nu sînt altceva decât tribalii¹¹, el va ajunge în conflict cu Filip II. Acesta întreprinde o campanie în cursul căreia sciții sînt înfrinți, iar Ateas ucis.

De aici istoriografia noastră, începînd de la Pârvan, și majoritatea istoricilor străini, au tras concluzia greșită că a fost vorba despre un fel de raid-fulger al sciților lui Ateas la sud de Dunăre — un fel de *veni, vidi*, fără însă un *vici* final — care a fost imediat urmat de alungarea lor de către Filip II dincolo de Dunăre.

Într-o serie de studii¹² am căutat să arăt, — și cred că am reușit — că prezența lui Ateas la sudul Dunării nu reprezintă un episod sau

⁶ Este vorba despre nefericitul rege filoelen, înlăturat de la domnie de fratele său vitreg Octamasades. Refugiindu-se dincolo de Dunăre, în regatul odrid, Skyles va fi urmărit de adversarul său, care se pregătea să treacă Dunărea. Pe cînd regele odrid Sitalkes, care de altfel era unchiul după mamă al lui Octamasades, venise și el cu armata sa pentru apărarea liniei Dunării, s-a ajuns la un acord care a îndepărtat războiul dintre sciți și traci. Acesta prevedea extrădarea lui Skyles în schimbul unui concurent al lui Sitalkes — propriul său frate — care se refugiase la sciți. Cf. Herodot IV, 80.

⁷ Strabon VII, 331, frg. 48 „...Unii îi numesc odrisi pe cei care locuiesc pe țărmul mării, de la Hebru și Kypsela pînă la Odessos; peste aceștia au domnit Amadokos și Kersobleptes și Berisades și Seuthes și Kotys“.

⁸ F. R. Wüst, *Philipps II von Makedonien und Griechenland in den Jahren von 346 bis 338*, München, 1938 p. 102 urm.

⁹ Iustinus IX, 2.

¹⁰ Vl. Iliescu, *Geten oder Skythen? Zu lord. Get. 65*, Eos, LVI (1966), 2.

¹¹ Vl. Iliescu, *Raporturile dintre sciți și tribali în sec. IV î.e.n.*, comunicare ținută la sesiunea universității din Craiova din mai 1970.

¹² Ca de ex. *Die Beziehungen zwischen dem Skythenkönig Ateas und den griechischen Städten an der westlichen Schwarzmeerküste*, în Actes du I-e congr. intern. d'ét. balk. et sud-est eur., Sofia, 1966 și *Byzance ou Bizone? Contribution a l'histoire du Pont gauche au IV-e s.av.n.è.*, Rev. Sud-Est Eur. VII (1969), 2.

un accident 'trecător, ci că dimpotrivă avem de a face cu o așezare statornică a sciților în Dobrogea, care a survenit cu unul, două sau chiar mai multe decenii înainte de conflictul cu Filip II. Într-al doilea rînd că formațiunea politică a lui Ateas — indiferent de calificarea care i s-ar da — și-a exercitat autoritatea asupra tuturor cetăților grecești de la Histria și pînă la Odessos ! În sfîrșit, că după înfrîngerea sciților și moartea lui Ateas, supraviețuitorii, respectiv masa populației, au continuat să rămînă în Dobrogea unde se vor manifesta ¹³ militarmente și politic într-a doua jumătate a sec. IV și în sec. III î.e.n. În felul acesta a avut loc procesul istoric care a dus la acordarea numelui de Sciția Mică regiunilor dobrogene !

Cînd a avut însă loc așezarea sciților și care a fost caracterul ei ? Cu alte cuvinte cînd a venit Ateas sau predecesorul său în Dobrogea ? Presupun că aceasta s-a întîmplat cu mult înainte de anul 339 î.e.n., datorită unei serii de considerații asupra cărora nu este cazul să insist în articolul de față.

În cele ce urmează vreau doar să arăt, că despre data aproximativă și caracterul așezării scitice există ecouri certe în două izvoare literare, care însă n-au fost folosite pînă acum ^{13bis}.

Între piesele transmise sub numele lui Euripide se află și Rhesos. Subiectul reprezintă o reluare a celebrei Doloneia din cîntul X al Iliadei. După cum se știe Ulise și Diomede întreprind o recunoaștere în tabăra troienilor. Pe drum îl surprind pe troianul Dolon, care plecase cu aceleași intenții spre lagărul grecilor. După ce îl interoghează și află de sosirea regelui trac Rhesos în ajutorul Troiei, eroii greci îl omoară pe Dolon și pleacă mai departe, intrînd în tabăra troienilor. Aici surprind pe toți în somn și după ce reușesc să-l omoare pe Rhesos, revin cu caii acestuia în lagărul grec.

Motivul acesta a fost dramatizat de un autor necunoscut din prima jumătate a sec. IV î.e.n., care n-a folosit numai maniera de tratare narativă, spumoasă a sec. IV, — în opoziție cu problematica ideilor profunde ale sec. V, caracteristică lui Euripide — dar a introdus și elemente noi, cum sînt dialogul dintre Hector și Rhesos, campania ultimului contra sciților și intenția sa de a năvăli în Grecia spre a o pustii. Dacă primul element reprezintă un procedeu obișnuit de dramatizare a acțiunii, celelalte două fac apel la istoria contemporană, constituind anacronisme evidente pentru epoca homerică !

¹³ Prin luptele pe care le-au purtat cu macedonenii și după Filip II, în timpul lui Zopyrion (Just. XII, 2 16) și al lui Lisimah (Diodor din Sicilia XIX, 73, 2—4), ca și prin așezările lor urbane (Pliniu cel Bătrîn IV, 11, 44) și monedele bătute de diferiți regișori în sec. III—II (V. Canarache în *Studii și cercetări de istorie veche* I (1950), 1, 213—256).

^{13bis} Pentru izvoarele istoriei sciților vezi M. Rostovțev, *Skythien und der Bosphoros*, Berlin, 1931, p. 106—110, pentru traci culegerea *Izvori za starata istoriia i gheografia na Trakia i Makedonia*, Sofia, 1949, p. 43—46 și 369, ca și discuția la Hr. Danov, *Drevna Trakiia*, Sofia, 1969, p. 44—74.

Iată ce spun¹⁴ pasajele care ne interesează¹⁵: *Hector* „Tu, care te înrudești cu noi, fiind de asemenea un barbar, ne-ai lăsat pe noi barbari, pradă grecilor. Și totuși eu te-am făcut cu miinile mele stăpînul Traciei, dintr-un mic conducător ce erai, atunci cînd m-am năpustit peste cei mai valoroși dintre traci din regiunile Pangeului și ale țării peonilor, zdrobind oastea lor și încredințîndu-ți poporul pe care îl supusesem“. *Rhesos* „Eu am avut un necaz mai mare decît al tău, cînd împotriva voinței mele am lipsit. O populație scitică din vecinătatea mea mi-a declarat război, atunci cînd intenționam să pornesc spre Troia. Am ajuns pe țărmurile înalte ale Mării Negre, trecînd dineolo oastea din Tracia. Un rău de sînge roșu a curs pe pămînt, sîngele amestecat al luptei dintre sciți și traci. Această nenorocire m-a împiedicat să ajung la Troia și să-ți fiu aliat. Eu însă am zdrobit pe dușman și i-am luat copiii ostatici, punîndu-l să-mi aducă în palat tribut în fiecare an. ...Vreau ca împreună cu tine să pornesc la război împotriva argeilor și să distrug cu sabia toată Elada, ca să învețe, fiecare în parte, ce înseamnă nenorocirea“.

Problema care se pune, este de a ști la ce evenimente istorice concrete sau cel puțin posibile a făcut aluzie poetul? Susținătorii mai vechi ai autenticității piesei și a paternității lui Euripide, au crezut că persoana lui Rhesos trebuie identificată cu Sitalkes, care devenise cunoscut la Atena, atît prin tratatul care fusese încheiat cu el în anul 431 î.e.n.¹⁶, cît și prin expediția sa spectaculoasă împotriva Macedoniei

¹⁴ La D. Ebener, *Rhesos. Tragödie eines unbekanntes Dichters*, Berlin, 1966.

¹⁵ Vv. 404—411; 424—435; 471—473:

σὺ δ' ἔγγενής ὢν βάρβαρός τε μαρβάρους
 Ἐλλήσιν ἡμᾶς προὔπιες τὸ σὸν μέρος
 Καίτοι σε μικρᾶς ἐκ τυρρανίδος μέγαν
 θρηκῶν ἀνακτα τῆδ' ἔθην· ἐγὼ χερί
 ὅτ' ἀμφὶ Πάγγαιόν τε Παιόνων τε γῆν
 θρηκῶν ἀρίστοις ἐμπεσὼν κατὰ στόμα
 ἔρρηξα πέλτην, σοὶ δὲ δουλώσας λεῶν
 παρέσχον
 ἐγὼ δὲ μείων ἢ σὺ τῆς δ' ἀπὸν χθονός
 λύπη πρὸς ἦπαρ δυσφορῶν εἰτειρόμην·
 ἀλλ' ἀγγιτέρωμιν γαίᾳ μοι, Σκύθης λεώς,
 μέλλοντι νόστον τὸν πρὸς Ἴλιον περᾶν
 ξυνῆψε πόλεμον· Εὐξένου δ' ἀφικόμεν
 πόντου πρὸς ἀκτάς, Θρηκᾶ πορθμεύσων στρατόν
 ἐνθ' αἰματηρὸς πέλανος ἐς γαίαν Σκύθης
 ἠντιεῖτο λόγχῃ Θρηξέ τε συμμιγῆς φόνος
 τοιάδε τοὶ μ' ἀπείργε συμφορὰ πέδον
 Τροίας ἰκέσθαι σύμμαχόν τέδοι μολεῖν
 ἐπεὶ δ' ἔπερσα, τῶν ὀμηρέουσας τέκνα
 τάξας <τ> ἔτειον δασμῶν ἐς δόμους φέρειν
 ξὺν δοῖ στρατεύειν γῆν ἐπὶ Ἀργείων θέλω
 καὶ πᾶσαν ἐλθῶν Ἑλλάδ' ἐκπέρσαι δορί,
 ὡς ἂν μάθωσιν ἐν μέρει πᾶσχειν κακῶς.

¹⁶ R. Goossens și H. Gregoire în *Ant. Class.* I (1932) și II (1933), p. 93 și 91.

în anul 429 î.e.n.¹⁷. Ultimii și cei mai competenți adepți¹⁸ ai lui Euripide însă, care au făcut analize amănunțite ale lucrării, au ajuns la concluzia că este vorba despre o dramă de tinerețe a ultimului mare tragic grec, din anii 455—440 î.e.n., în conformitate de altfel cu tradiția literară antică.

Este probabil că a existat și o operă de tinerețe a lui Euripide, dar aceasta nu poate fi identică cu tragedia păstrată, deoarece aluziile istorice în discuție nu puteau fi făcute la aceea dată¹⁹. Căci nu se puteau face în timpul lui Teres aluzii care se potrivesc doar în parte pentru sfârșitul domniei lui Sitalkes, iar descrierea regatului trac nu corespondează sec. V ci doar sec. IV î.e.n. Și chiar un autor anonim nu putea lansa o piesă la sfârșitul sec. V, atâta timp cât trăia încă Euripide. Există deci suficiente elemente care să elimine pe Rhesos din sec. V și în schimb numeroase indicații²⁰ care să-l plaseze în sec. IV î.e.n.

După părerea noastră, anacronismele — față de motivul Iliadei — constituie un exemplu tipic de reflectare poetică a unor evenimente contemporane într-o operă literară. Este vorba despre întâmplări ce s-au repetat și au luat aspectul unui proces istoric caracteristic — ca luptele dintre sciți și traci în sec. IV — și poate și un eveniment care a impresionat pe atenieni, ca expediția lui Kotys I împotriva orașului Sestos, care a fost ocupat în anul 365 î.e.n.²¹.

Căci nu o obscură ciocnire locală scito-tracă, — despre care de altfel nu avem nici o știre sau măcar o dovadă indirectă — indiferent când va fi avut loc, consemnată de o cronică locală dintr-o cetate greacă de pe litoral, va fi putut să impresioneze pe greci, în speță pe atenieni, ca să ajungă sub forma de „amănunt caracteristic“ într-o operă literară.

Așa cum se poate deduce din pasajele citate, este vorba despre o acțiune sud-balcanică — sau cel puțin sud-dunăreană — a sciților, care au ajuns în contact cu un rege din sudul²² sau mai exact din sud-estul Traciei. Acesta din urmă a fost probabil Kotys I, socrul celorlor conducători militari Ificrate și Charidemos, de a căror sprijin s-a bucurat, și care era o figură cunoscută la Atena, al cărei cetățean devenise²³.

¹⁷ D. P. Dimitrov, *Istoriceski motivi v dramata Rezos*, Izv. na Istor. druj. X (1930), Sofia, p. 16.

¹⁸ Buchwald, *Studien zur Chronologie der attischen Tragödie 455 bis 431*, Königsberg, 1939 și W. Ritchie, *The authenticity of the Rhesus of Euripides*, Cambridge, 1964.

¹⁹ Vezi pe larg Vl. Iliescu, *Zeitgenössische Anspielungen im Rhesos des Pseudo-Euripides*, în Actele sesiunii închinată problemelor dramaturgiei grecești de la Chemnitz, din 28—31 octombrie 1969.

²⁰ Decisivă pare să fie atmosfera sec. IV î.e.n., subliniată pe drept cuvânt de Ebert, op. cit., p. 23: „Entscheidend aber für die große Wahrscheinlichkeit mit der das vorliegende Stück von einem Dichter des vierten Jahrhunderts stammt und aus unbekanntem Gründen an die Stelle des verlorengegangenen Euripideischen trat, bleibt letzten Endes seine innere Haltung, das Fehlen jeglicher tragischen Problematik, der Ablauf der Handlung und das Gebaren der auftretenden Menschen... Den Schöpfer der Medea und der Bakchen trennt ein weiter Raum von dem Dichter des Rhesos“.

²¹ Demostene 23, 158.

²² Cum și-l închipuia și Strabon care cunoștea mai bine decât noi tradiția literară greacă VII, 331, frg. 36 „...Ținutul de dincolo de Strymon... bisalti... venți din Macedonia, peste care a domnit Rhesos“.

²³ Demostene 23, 118 și 132.

Prin atacul sciților se înțelege acțiunea sau una din acțiunile — având în vedere caracterul lor mai îndelungat și nu de raid-fulger — sciților la sudul Dunării sau chiar al Balcanilor, întreprinse în cadrul procesului lor de așezare în Dobrogea. Acțiunile acestea au putut avea loc sub conducerea lui Ateas sau chiar a unui predecesor al acestuia. Pentru prima ipoteză ar pleda longevitatea regelui scit ca și protectoratul pe care l-a exercitat asupra cetăților grecești pînă la Balcani, inclusiv orașul Odessos²⁴, ca și relațiile sale strînse cu Apollonia²⁵.

Oricum ar sta lucrurile în amănunt, este clar că numai ecoul unui proces istoric mare și important, ca cel al așezării scitice din sec. IV, cînd s-au dat de sigur lupte cu tracii — cum se va vedea de altfel și din următorul text citat — și-a putut găsi locul într-o operă literară ateniană.

Al doilea izvor literar, în care se găsesc ecouri mai explicite ale așezării sciților la sud de Dunăre și mai ales ale luptelor pe care le-au purtat cu tracii în sec. IV î.e.n., îl reprezintă un pasaj din Clearh din Soloi. Acesta s-a născut cel tîrziu în jurul anului 342 î.e.n.²⁶ și a trăit pînă spre mijlocul sec. III î.e.n.²⁷. Într-un fragment²⁸ din lucrarea Περὶ βίων²⁹ el ne spune²⁹ bis: „Nevestele sciților au tatuat trupurile femeilor trace — ale acelor traci care locuiesc în vecinătate, la vest și la nord — făcînd un desen cu ace. De aceea, după mulți ani, femeile trace care fuseseră batjocorite au șters urma nenorocirii lor într-un fel special, gravînd desene anume și pe restul pielii... ca să șteargă ocara prin calificativul podoaabei“.

Autorul, vrînd să dea un exemplu de „lipsă de cumpătare“ și de „orgoliu“ (τρουφή) la sciți, citează tratamentul la care au fost supuse femeile tracilor, subînțelegînd drept cunoscute înfrîngerea și supunerea tracilor de către sciți, fără de care nu ar fi fost posibilă aplicarea procedeeului amintit. Explicația³⁰ este însă greșită, fiind puerilă, iar în afară

²⁴ Cf. Lucian, *Makrobioi*, 10 și nota 10.

²⁵ Iustinus IX, 2, 1. Existența acestora presupune o influență sudbalcanică, ce face posibile și chiar probabile ciocniri cu regatul odrid al lui Kotys sau al fiului acestuia Kersobleptes.

²⁶ Avînd în vedere că fusese elevul lui Aristotel, care predase pînă în anul 323 î.e.n.

²⁷ Judecînd după faptul că a compus dialogul Arkesilaos în cinstea șefului academiei platoniciene, care a ocupat această funcție între anii 265—240 î.e.n.

²⁸ Nr. 46 din cartea a IV-a (F. Wehrli, *Die Schule des Aristoteles*, 3, Basel, 1948).

²⁹ Lucrarea nu era o culegere de biografii, ci prezenta diferite maniere de trai, raportate la normele etice grecești.

³⁰ Ea se încadrează în noua tendință a etnografiei elenistice de a găsi o explicație causală constatărilor empirice, prin raportarea acestora la fapte anterioare și cunoscute. Vezi A. Dihle, *Zur hellenistischen Ethnographie*, în Entretiens Hardt VIII (1961), p. 208—213.

²⁹ Bis., ‘Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν τὰς Θρακῶν τῶν πρὸς ἑσπέραν καὶ ἄρκτον τῶν περιόκων γυναῖκας ἐποίκιλλον τὰ σάματα, Διερῆλαις γραφῆν ἐνεῖσαι. “Ὅθεν πολλεῖς ἔττειν ὕστερον δι’ ὑβριδθεῖσαι τῶν Θρακῶν γυναῖκες ἰδίως ἐξηλείψαντο τὴν συμφορὰν, προσκαταγραψάμενοι τὰ λοιπὰ τοῦ χρωτός, ἢν ... κίσμου προσηγορίᾳ τοῦνειδος ἐξαλείψῃ“.

de aceasta tatuajul era cunoscut la traci încă de pe timpul lui Herodot³¹, și îl întâlnim și la ramura geto-dacă³², fiind vorba deci de o trăsătură mai generală în lumea tracă, care depășea zona restrinsă de dominație și influență scitică și cu mult timp înainte de apariția acesteia.

Importanța știrii transmise nu constă însă în explicația³³ evident greșită, ci în mențiunea unui proces istoric care nu putea fi inventat, deoarece era presupus cunoscut de contemporani. Astfel în jurul anului 300 î.e.n. se știa probabil la Atena, unde trăia Clearch, că sciii i-au supus pe tracii în teritoriul cărora s-au așezat. Aceeași informație ne-o dă în chip explicit și Strabon, când spune³⁴: „Datorită mulțimii locuitorilor de acolo — care au trecut peste Tyras și Istru și s-au așezat în ținutul de dincoace — o bună parte din Tracia s-a numit și ea Scitia Mică. Tracii le-au dat pământuri, fie cedind forței, fie pentru faptul că pământul era nefolositor, o mare parte din el fiind mlăștinos“. Și mai departe³⁵: „Spre Adriatica sînt neamurile ilice,, iar spre cealaltă mare [Neagră] — pînă la Propontida și Hellespont — locuiesc semințiile trace, precum și unele neamuri scitice, sau celtice, amestecate cu ele“. Numai că știrea această nu conține o datare precisă, iar legătura care pare să existe cu persoana regelui Ateas, menționat cu puțin mai înainte³⁶, este respinsă de către cei care contestă așezarea scitilor în Dobrogea sub acest rege.

În lumina însă a noii informații, care arată că la începutul sec. III î.e.n. procesul de așezare a scitilor, respectiv de supunere a unei părți a tracilor era deja consumat, fiind cunoscut ca atare de atenieni, și știrea lui Strabon capătă mai multă greutate, putînd fi raportată cu mai multă certitudine la epoca lui Ateas. În felul acesta se înțelege și de ce un alt text³⁷, și el ignorat de istoriografia care s-a ocupat de problema în discuție, vorbește încă înainte³⁸ de mijlocul sec. III î.e.n. despre „un fluviu mare curge prin țara scitilor, pe nume Dunărea“, iar la sfîrșitul aceluiași secol grecii din cetatea Histria denumesc³⁹ regiunea dobrogeană drept „Scitia“ !

³¹ V. 6 Cf. și Strabon VII, 5, 4 (315); Mela II, 1, 10; Artemidor din Daldis I, 8.

³² Aristofan, *Babilonierii* ap. Hesych s.v. *Istriana*; Pliniu cel Bătrîn, VII, 11 (10), 50 și Artemidor din Daldis I, 8. Pentru toată problema vezi G. Kațarov, *Beiträge zur Kulturgeschichte der Thonker*, Sarajevo, 1916, p. 66 urm., RE XV, 2401. îș urm. și de curînd J. Wiesner în *Gymnasium* 62 (1955), p. 558, iar pentru reprezentările grafice vezi E. Pfuhl, *Meisterwerke griechischer Zeichnung und Nekoi München*, 1924, p. 59, fig. 69.

³³ Plutarh, *Despre răzbumarea tirzie a divinității*, 12 va găsi una și mai copilăroasă, cînd va spune că înșiși tracii și-au tatuat femeile, drept răzbumare oentru faptul că acestea — după legendă — l-ar fi sfișiat pe Orfeu !

³⁴ VII, 4, 5 (311).

³⁵ VII, 5, 1 (313).

³⁶ VII, 3, 18 (307)... „Ateas, care a luptat împotriva lui Filip, fiul lui Amyntas se pare că a domnit peste cei mai mulți barbari de prin locurile acelea“.

³⁷ *Die Briefe des Anacharsis*, IX, 36 (ed. F. H. Reuter, Berlin, 1963).

³⁸ *Ibidem*, p. 3—5.

³⁹ În inscripția în cinstea lui Agathocles, r. 16 (St. Cl. V (1963), p. 138).

Un alt element din relatarea lui Clearh, care merită să fie luat în seamă, constituind și el o indicație pentru stabilirea sciților la sud de Dunăre pînă în regiunea Balcanilor, îl formează localizarea tracilor în raport cu sciții. Aceștia nu se găsesc la sud de ultimii, cum ne-am așteptat, ci „la vest și la nord“. Înseamnă deci că sciții ajunseseră pînă la Balcani, fără ca să fi ocupat tot teritoriul de la sud de Dunăre sau să fi eliminat de tracii, respectiv geții, din acest spațiu. În felul acesta aveau pe unii tracii la nord de ei, după cum alții se aflau la vest de ei !

În încheiere aș vrea să subliniez încă odată importanța textelor citate pentru problema în discuție, deoarece, dacă pînă în prezent aveam doar mărturii despre raporturile dintre Ateas și cetățile grecești, sau despre luptele sale cu tribalii, acum avem indicații și despre luptele cu tracii — chiar dacă acestea trebuiau presupuse în mod logic — la care trebuie adăugate de asemenea și informațiile mai sus amintite ale lui Strabon.

CONTRIBUTION A L'HISTOIRE DES RELATIONS SCYTHO-THRACES AU IV-E S.A.V.N.E

Les sources de l'établissement des Scythes-probablement vers le milieu du IVe s.av.n.è., sous la conduite du roi Ateas-au sud du Danube sont, comme on le sait, assez pauvres, indirectes et tardives et pour cela controversées.

L'auteur présente deux nouvelles sources, qui contribuent à éclaircir un processus historique important, lequel — contrairement à la doctrine dominante — s'est déroulé pendant un laps de temps assez long.

Dans les vers 404—441 ; 424—435 et 471—473 du Rhesos de Pseudo-Euripide, il y a des allusions aux combats entre Scythes et Thraces. Si la pièce provienne — selon les apparences — du IV-e s.av.n.è., s'ensuit que les événements décrits se rapportent aussi au même siècle. Dans ce cas le modèle de Rhesos doit être le roi thrac Kotys I (383—360), dont les relations très étroits avec Athènes sont assez connues.

Dans un fragment (Nr. 48 éd. F. Wehrli, Bâle, 1948) de Clearche de Soloi — autor de 300 a.v.n.è. — est donné l'explication — d'ailleurs erroné — du tatouage des femmes thraces. D'après Clearche, il s'agit d'une action infamante accomplie par les femmes scythes. Ça veut dire que à la fin du IV-e s.av.n.è. on savait à Athènes, que une partie des Thraces — au sud du Danube jusqu'aux Balcanes — a été assujétie par les Scythes. C'est une preuve de plus de l'établissement des derniers dans ces régions-la.

ZUR FRAGE DER SKYTHISCH-THRAKISCHEN BEZIEHUNGEN IM 4 JH.V.U.Z.

Zur skythischen Landnahme südlich der Donau-in der zukünftigen Scythia Minor-, welche wahrscheinlich um die Mitte des 4 Jh.v.u.Z., unter der Führung des Königs Ateas, vor sich ging, gibt es bekanntlich nur äußerst spärliche, mittelbare und späte Quellen, die deshalb auch sehr umstritten sind.

Zur Beleuchtung dieses bedeutenden historischen Prozesses, der sich — entgegen der vorherrschenden Auffassung —, auf einem längeren Zeitraum erstreckte, bringt der Autor zwei neue, bisher ungenutzte, literarische Quellen zur Diskussion.

Die erste betrifft die zeitgenössischen Anspielungen, welche im Rhesos des Pseudo-Euripides — in den Versen 404—411; 424—435; 471—473 — gemacht werden. Wenn das Stück allem Anschein nach aus dem 4. Jh. stammt, so können die erwähnten Kämpfe zwischen den Thrakern und den Skythen ebenfalls nur aus der ersten Hälfte desselben Jh. — anlässlich oder gleich nach der skythischen Landnahme —, stammen. In diesem Falle dürfte als Vorbild für den Rhesos wahrscheinlich der südliche Thrakerkönig Kotys I (383—350 v.u.Z.), dessen enge Beziehungen zu Athen wohlbekannt sind.

Klearchos von Soloi (Frg. 46 Ausg. F. Wehrli, Basel, 1948) dessen schriftstellerische Tätigkeit um die Jahrhundertwende und in den ersten Jahrzehnten des 3. Jh.v.u.Z. fällt, gibt eine falsche aber aufschlussreiche Erklärung für die Tätowierung der mit den Skythen benachbarten Thrakerfrauen. Sie soll nämlich zum Spotte der letzteren von den Skythenfrauen ausgeführt worden sein.

Hiermit wusste man in Athen, um 300 v.u.Z., dass ein Teil der Thraker südlich der Donau bis zum Haemus — den Skythen untertänig seien. Eine Tatsache die nur durch die Landnahme des 4. Jh. zu erklären ist und deshalb als Beweis der letzteren zu bewerten ist.